

MAREK MICHALSKI

Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego

FORMY USTROJOWE SPÓŁKI AKCYJNEJ

1. RODZAJE FORM USTROJOWYCH SPÓŁKI AKCYJNEJ

W doktrynie prawa handlowego przez formę ustrojową spółki handlowej rozumie się kształt prawny spółki jako jednostki organizacyjnej (związku wspólników) w poszczególnych okresach bytu prawnego spółki, czyli w fazach, jakie przechodzi ona od momentu powstania, poprzez czas funkcjonowania, aż do momentu jej likwidacji¹. Natomiast według A. Kidyby² forma ustrojowa spółki oznacza taką jej postać w ramach danego typu normatywnego spółki, która stanowi odwzorowanie danych stosunków prawnych zależnych od określonych sytuacji prawnych i faktycznych. Mimo różnego podejścia do form ustrojowych spółek handlowych można skonstatować, że na gruncie typu normatywnego, jaki stanowi spółka akcyjna, przez formę ustrojową rozumieć się będzie taki stan, w którym modelowa spółka akcyjna, tj. konstrukcja opisana w przepisach działu II tytułu III ustawy z dnia 15 września 2000 r. – Kodeks spółek handlowych³ przejawia swój byt prawny w różnorodnych formach organizacyjnych, przy czym wystąpienie każdej z tych form uwarunkowane jest zdarzeniami, jakie mają miejsce na skutek

¹ Por. A. SZAJKOWSKI, *Formy ustrojowe spółek handlowych*, «PiP» 56.8 (2001), s. 14.

² Por. A. KIDYBA, *Handlowe spółki osobowe*, Kraków 2005, s. 52.

³ Zwana dalej w skrócie „k.s.h.”.

przedsiębrania określonych czynności ze strony założycieli spółki, jej akcjonariuszy, członków organu zarządzającego, właściwy dla niej sąd rejestrowy oraz wierzycieli spółki i osoby trzecie.

Spółka akcyjna, jako konstrukcja o charakterze kapitałowym występować może – w przeciwieństwie chociażby do spółek osobowych – we wszystkich formach ustrojowych, do których zalicza się: (i) formę spółki w organizacji, (ii) formę spółki właściwej oraz (iii) formę spółki w likwidacji. Formy powyższe stanowią skonkretyzowanie w odniesieniu do spółki akcyjnej, oraz przy uwzględnieniu jej natury, form ustrojowych właściwych dla spółki handlowej w znaczeniu ogólnej konstrukcji prawnej. Do wspomnianych form należą trzy główne formy, tj. forma początkowa, forma zwykła i forma końcowa, przy czym pierwsza z ich występuje w okresie od zawiązania spółki do momentu jej wpisu do rejestru przedsiębiorców, zaś druga rozpoczyna się po przedmiotowym wpisie spółki do wspomnianego rejestru, natomiast forma końcowa pojawi się dopiero po zaistnieniu przyczyny rozwiązania spółki, co będzie miało związek z postępowaniem likwidacyjnym bądź upadłościowym, albo też z procesami transformacyjnymi.

W literaturze przedmiotu zwraca się uwagę na fakt, że w niektórych sytuacjach wspomniane formy ustrojowe mogą się na siebie zachodzić, jak w razie likwidacji spółki w organizacji⁴, a zatem nie mają one zawsze charakteru rozłącznego. Co więcej, niektóre z form jak spółka w organizacji postrzegana jest również jako specyficzny podtyp spółki akcyjnej, cechujący się atypowym rysem⁵. Owa atypowość jest tutaj odpowiedzią na zapotrzebowanie praktyki obrotu, który wymusza zastosowanie rozwiązań zakładających brak niektórych elementów konstrukcyjnych przy jednoczesnym zapewnieniu osiągnięcia efektu docelowego, takiego samego jak w ramach konstrukcji zupełnej, tj. typowej. Przykładem tego jest chociażby podmiotowość prawna akcyjnej spółki

⁴ Tak A. KIDYBA, *Handlowe*, cit., s. 53.

⁵ Por. M. MICHALSKI, [w:] *Meritum. Prawo spółek 2006/2007*, red. A. KIDYBA, Warszawa 2006, s. 1090.

w organizacji, dzięki czemu mimo braku osobowości prawnej po jej stronie może ona już uczestniczyć w obrocie prawnym, działając we własnym imieniu i na własny rachunek, co ma niebagatelne znaczenie zwłaszcza w kontekście wnoszenia wkładów na poczet kapitału zakładowego jeszcze przed rejestracją spółki.

Formy ustrojowe, w jakich przejawia się funkcjonowanie spółki akcyjnej są stanami typowymi dla wszystkich postaci spółek, bez względu, czy chodzi o spółki modelowe, tzw. zwykłe, czy też o spółki specjalistyczne. Każda z tych spółek z reguły przechodzi przez wszystkie z form ustrojowych, poczynając od jej zawiązania, a kończąc na likwidacji, co odbywa się w ramach długotrwałego procesu ewolucyjnego, opartego na zasadzie kontynuacji. Poszczególne formy ustrojowe stanowią więc swoisty ciąg przyczynowo-skutkowy, bowiem powstanie spółki w organizacji zakłada jej przejście w stan spółki właściwej, a następnie w likwidację. Tylko w wyjątkowych sytuacjach może dojść do pominięcia jednego z powyższych etapów. Ma to miejsce w sytuacji braku rejestracji spółki, co może być następstwem albo niezgłoszenia wniosku o jej zarejestrowanie w terminie 6 miesięcy od dnia sporządzenia statutu, albo uprawomocnienia się postanowienia sądu rejestrowego o odmowie dokonania rejestracji (por. art. 325 § 1 k.s.h.). W takim przypadku możliwe są dwa warianty postępowania. Pierwszy wariant zakłada zwrot wniesionych już wkładów, czego konsekwencją będzie ustanie bytu prawnego spółki akcyjnej w organizacji, bez potrzeby dokonywania jakichkolwiek innych czynności, poza ogłoszeniem przez zarząd zawiadamiającym osoby zainteresowane, tj. akcjonariuszy o zwrocie wpłat lub wkładów niepieniężnych. Warunkiem realizacji tego scenariusza jest brak wierzycieli spółki w organizacji. O ile bowiem spółka w organizacji zaciągnęła zobowiązania, wówczas poza akcjonariuszami, musi także zaspokoić swoich wierzycieli. W takim przypadku mamy zawsze do czynienia z wariantem drugim, który wymusza likwidację spółki w organizacji (por. art. 326 § 1 k.s.h.) w oparciu o uproszczoną procedurę likwidacyjną (por. art. 326 § 2 – § 5 k.s.h.). W jego ramach dochodzi do przejścia z formy spółki w organizacji w formę spółki w likwidacji,

jednakże z taką korektą, że powyższa likwidacja dotyczy spółki w organizacji, nie zaś spółki właściwej. Wariant drugi znajdzie zastosowanie także wówczas, gdy spółka – mimo że nie posiada wierzycieli – nie jest w stanie niezwłocznie zwrócić wniesionych wkładów. Jednakże akcjonariusze mogą w drodze jednomyślnej uchwały zrzec się roszczeń względem spółki w organizacji, unikając tym samym procedury likwidacyjnej⁶. W literaturze przedmiotu traktuje się jednak likwidację spółki w organizacji jako sytuację wyjątkową, a mianowicie stan odmienny od tego, w którym z reguły likwidacji nie przeprowadza się, gdyż nie zachodzi ryzyko naruszenia żadnego interesu prawnego⁷.

2. SPÓŁKA AKCYJNA W ORGANIZACJI

Spółka akcyjna w organizacji została uregulowana w sposób wyraźny dopiero w art. 11 k.s.h., jako że regulacja zawarta w przepisach rozporządzenia Prezydenta RP z 27 czerwca 1934 r. – Kodeks handlowy nie przewidywała takiej formy ustrojowej dla spółki akcyjnej, co *nota bene* było przyczyną traktowania, przez część doktryny prawa handlowego, spółki akcyjnej znajdującej się w stadium organizacji, jako spółki cywilnej⁸. Warto wszakże zaznaczyć, że już w okresie międzywojennym niektórzy przedstawiciele doktryny prawa handlowego zwracali uwagę, że jeszcze przed rejestracją spółki kapitałowej powstaje byt odrębny, organizacyjny, aczkolwiek przejściowy⁹. Jednakże pogląd ten nie został w pełni podzielony, wobec czego prezentowano także stanowisko zakładające, że jesz-

⁶ Tak por. S. SOŁTYSIŃSKI, [w:] S. Sołtysiński, A. SZAJKOWSKI, A. SZUMAŃSKI, J. SZWAJA, *Kodeks spółek handlowych. Komentarz*, III, Warszawa 2003, s. 198.

⁷ Por. A. SZUMAŃSKI, [w:] W. PYZIOŁ, A. SZUMAŃSKI, I. WEISS, *Prawo spółek*, Bydgoszcz 2004, s. 490.

⁸ Takie podejście reprezentował m.in. A. W. WIŚNIEWSKI, *Prawo o spółkach. Podręcznik praktyczny*, III, Warszawa 1993, s. 75.

⁹ Tak por. np. S. SZER, *O charakterze prawnym spółki akcyjnej i spółki z ogr. odp. przed ich zarejestrowaniem*, «Studia Akcyjne» 1932, s. 272 i n.

cze przed wpisem do rejestru handlowego spółka akcyjna stanowi „ułamną” osobę prawną, a zatem jest samodzielnym podmiotem praw i obowiązków, odrębnym od wspólników i założycieli oraz wyposażonym w większość atrybutów osoby prawnej, z wyłączeniem wszakże osobowości prawnej¹⁰. Aktualnie status spółki akcyjnej w organizacji jako podmiotu praw i obowiązków nie budzi już żadnych wątpliwości, a to z racji wyraźnej regulacji normatywnej. Zgodnie z art. 323 § 1 k.s.h. z chwilą zawiązania spółki, tj. stosowanie do art. 310 § 1 k.s.h. z momentem objęcia wszystkich akcji spółki, powstaje spółka w organizacji. Wymóg objęcia wszystkich akcji, co stosownie do art. 313 § 1 k.s.h. następuje z momentem złożenia w formie aktu notarialnego oświadczeń w sprawie objęcia akcji, które towarzyszą zgodzie na zawiązanie spółki i na brzmienie statutu, jako warunek zawiązania spółki, a więc zdarzenia konstytuującego spółkę w organizacji, należy oceniać z perspektywy art. 310 § 2 k.s.h., który wprowadza cztery sposoby oznaczenia wielkości kapitału zakładowego: (i) poprzez wskazanie konkretnej wartości, (ii) poprzez oznaczenie „widełkowe”, (iii) poprzez oznaczenie maksymalnej wysokości, oraz wreszcie (iv) poprzez oznaczenie minimalnej wysokości kapitału. Jeżeli więc objęcie akcji nastąpi w liczbie prawidłowej dla każdego z powyższych sposobów, czyli także w liczbie minimalnej dla trzech ostatnich sposobów oznaczenia wielkości kapitału zakładowego, wówczas mamy do czynienia z objęciem wszystkich akcji w rozumieniu art. 310 § 1 k.s.h. Tym samym ustawowe wyodrębnienie normatywne formy spółki w organizacji związane jest z wyróżnieniem fazy organizacyjnej, będącej stanem powstałym po dokonaniu niezbędnych czynności formalnych, jakie muszą poprzedzić wpis spółki do rejestru przedsiębiorców. Z drugiej strony w doktrynie prawa handlowego zaprezentowano pogląd negatywnie oceniający taki sposób ujęcia momentu powstania spółki w organizacji, podnosząc że większość czynności, jakie powinna dokonać spółka w organizacji, podejmo-

¹⁰ Tak zwłaszcza S. SOŁTYSIŃSKI, [w:] S. SOŁTYSIŃSKI, A. SZAJKOWSKI, J. Szwaja, *Kodeks handlowy. Komentarz*, II, Warszawa 1996, s. 239.

wanych jest już przed zawiązaniem spółki, wobec czego dokonują ich założyciele¹¹. Z uwagi na fakt, że do założycieli działających przed powstaniem spółki w organizacji, w tym również do zasad ich odpowiedzialności, art. 323 § 4 k.s.h. nakazuje stosowanie jedynie odpowiednio przepisów dotyczących spółki w organizacji, zwolennicy zaprezentowanego poglądu sugerują przyjęcie rozwiązania, w myśl którego spółka w organizacji powstawałaby już z momentem podpisania statutu¹². Jednakże inni autorzy, mimo iż dostrzegają brak doniosłości prawnej w przypadku struktury spółki w organizacji, niemniej akcentują, że proces tworzenia spółki akcyjnej powinien wyraźnie rozgraniczać się między okres założycielski oraz okres spółki w organizacji¹³. W tym sensie proces tworzenia spółki akcyjnej uznawany jest za znacznie bardziej złożony niż w przypadku spółki z o. o., a co przejawia się chociażby w innym określeniu momentu zawiązania spółki akcyjnej, zasad reprezentacji spółki i w specyficznym uregulowaniu stosunków prawnych w okresie założycielskim¹⁴.

Okres założycielski, zwany także okresem „przedspółki”¹⁵ mamy tutaj do czynienia z „okresem przed powstaniem spółki w organizacji” obejmuje stan, w którym poprzez podpisanie statutu ustalone są podstawowe założenia ustrojowo-konstrukcyjne spółki, takie jak skład i uprawnienia poszczególnych jej organów (por. art. 304 § 1 pkt 8, § 2 oraz § 3 k.s.h.), majątek pierwotny spółki (por. art.

¹¹ Por. m.in. J. FRĄCKOWIAK w: *Kodeks spółek handlowych. Komentarz*, red. K. KRUCZALAK, Warszawa 2001, s. 519 i n. oraz W. POPIOŁEK [w:] *Kodeks spółek handlowych. Komentarz*, red. J. A. STRZĘPKA, Warszawa 2003, s. 983.

¹² Por. przed wszystkim tak J. FRĄCKOWIAK, [w:] *Kodeks*, red. K. KRUCZALAK, cit., s. 520.

¹³ Por. R. POTRZESZCZ, [w:] J. P. NAWORSKI, K. STRZELCZYK, J. RAGLEWSKI, T. SIEMIĄTKOWSKI, R. POTRZESZCZ, *Komentarz do kodeksu spółek handlowych. Spółka akcyjna i przepisy karne*, Warszawa 2003, s. 256.

¹⁴ Por. A. SZAJKOWSKI, M. TARSKA, *Prawo spółek handlowych*, Warszawa 2005, s. 594, a także J. FRĄCKOWIAK, [w:] *Kodeks*, red. K. KRUCZALAKA, cit., s. 518.

¹⁵ Pojęciem tym posługuje się m.in. M. TARSKA, *Podmiotowość prawna spółki kapitałowej w organizacji*, «PUG» 54.5 (2001), s. 2

304 § 1 pkt 4 k.s.h.) oraz skład jej akcjonariatu (por. art. 313 § 2 k.s.h.) jak i pierwszego zarządu spółki oraz rady nadzorczej (por. art. 313 § 3 k.s.h.). W doktrynie prawa handlowego podkreśla się przy tym, że jakkolwiek podpisanie statutu można traktować jako pierwszy etap zawiązywania spółki, niemniej dla jej powstania konieczne jest jego dopełnienie w drodze objęcia wszystkich akcji, gdyż dopiero wówczas powstaje podmiot prawa¹⁶. „Przedspółka” nie posiada zatem podmiotowości prawnej, wobec czego nie może samodzielnie nabywać ani praw, ani zaciągać zobowiązań, zaś faktycznie wszelkie działania podejmowane są wówczas przez założycieli spółki, i z tego tytułu ponoszą oni wspomnianą w art. 323 § 4 k.s.h. odpowiedzialność. Co więcej, dyskusyjne jest przyznanie „przedspółce” statusu spółki cywilnej, przy czym z ważkich argumentów przemawiających przeciwko takiej kwalifikacji podnosi się, że spółka cywilna może być powołana zawsze tylko w celu gospodarczym, podczas, gdy spółka akcyjna może być tworzona również w celach pozagospodarczych, podobnie jak i argument, iż regulacja z art. 323 § 4 k.s.h. wyłącza solidarną odpowiedzialność założycieli, jaką przy spółce cywilnej statuuje art. 864 k.c.¹⁷. Inni wszakże autorzy wniosku na temat potraktowania „przedspółki” jako spółki cywilnej nie odrzucają, chociaż z tym zastrzeżeniem, że z uwagi na modyfikację w zakresie wspomnianych wyżej zasad odpowiedzialności założycieli, zasady rządzące spółką cywilną będą miały tylko ograniczone znaczenie w odniesieniu do „przedspółki”¹⁸. Słusznie zauważa się przy tym, że do momentu objęcia wszystkich akcji spółki brak jest podstaw do stwierdzenia, czy zaistniała już pełna więź korporacyjna, a zatem nie można na etapie założycielskim uznać, iż doszło do powstania stosunku uczestnictwa w spółce. W konsekwencji założycielom, zwanym też p r o m o t o r a m i nie przysługują jeszcze żadne, chociażby nawet szczątko-

¹⁶ Tak M. TARSKA, *Podmiotowość prawna, op. cit.*, s. 2.

¹⁷ Por. S. SOŁTYSIŃSKI, [w:] S. SOŁTYSIŃSKI, A. SZAJKOWSKI, A. SZUMAŃSKI, J. SZWAJA, *Kodeks spółek handlowych. Komentarz*, III, Warszawa 2003, s. 193 i n.

¹⁸ Tak m.in. J. MOLIS, [w:] *Meritum. Prawo spółek*, red. A. Kidyba, cit., s. 1149.

we, przejawy prawa akcyjnego¹⁹. Odesłanie w tym miejscu do przepisów o spółce w organizacji – co ma miejsce w art. 323 § 4 k.s.h. – nie może być traktowane jako równocześnie odesłanie do art., 11 k.s.h., skoro nie można ustalić statusu założycieli w ramach powstającej dopiero, ale jeszcze nie sformalizowanej, chociażby w minimalnym zakresie, struktury prawnej.

Tymczasem okres spółki w organizacji postrzegany jest jako etap urzeczywistnienia założeń przyjętych w okresie założycielskim. Dochodzi tutaj do ukonstytuowania się zarządu spółki oraz do zebrania wkładów na poczet kapitału zakładowego, zaś cały proces kończy się zgłoszeniem do rejestru przedsiębiorców. Jednakże do czasu ukonstytuowania się zarządu powołanego w akcie założycielskim, spółka w organizacji reprezentowana jest bądź przez wszystkich założycieli łącznie, bądź przez pełnomocnika powołanego jednomyślną uchwałą wszystkich założycieli (por. art. 323 § 2 k.s.h.). Od momentu powołania zarządu przejmuje on prowadzenie spraw spółki w organizacji, ponosząc z tego tytułu odpowiedzialność. Niemniej odpowiedzialność członków zarządu ma charakter odpowiedzialności solidarnej z założycielami, bądź pełnomocnikiem, którzy reprezentowali spółkę w organizacji do momentu powołania zarządu, aż do czasu zatwierdzenia ich czynności przez walne zgromadzenie (por. art. 323 § 3 k.s.h.). Z drugiej strony warto zauważyć, że powołanie zarządu prowadzi do przejęcia przez niego wszelkich kompetencji w zakresie funkcjonowania spółki w organizacji, wobec czego właśnie zarząd staje się jedynym wykonawcą procedury organizacyjnej mającej doprowadzić do rejestracji spółki.

Możliwe są różne zachowania co do zakresu działań podejmowanych przez spółkę akcyjną w organizacji. Po pierwsze spółka taka może koncentrować się wyłącznie na uzyskaniu wpisu do rejestru przedsiębiorców. Jest to model tzw. spółki pasywnej, który zakłada, że do momentu powołania zarządu brak jest umocowania jednomyślną uchwałą wszystkich założycieli odpowiedniego pełnomoc-

¹⁹ Por. R. POTRZESZCZ, [w:] J. P. NAWORSKI, K. STRZELCZYK, J. RAGLEWSKI, T. SIEMITKOWSKI, R. POTRZESZCZ, *Komentarz*, cit., s. 262.

nika, bądź zachodzi brak działania wszystkich założycieli. Po drugie, możliwe jest prowadzenie przez nią właściwej działalności²⁰ opowiada się za dozwoleнием podejmowania przez spółkę w organizacji działalności właściwej, zwłaszcza, gdy złożony został już wniosek o jej wpis do rejestru przedsiębiorców, o ile przepisy szczególne nie uzależniają tego od uzyskania przez zarejestrowaną już spółkę odpowiednich zezwoleń, jak ma to miejsce m.in. w przypadku towarzystw funduszy inwestycyjnych, lub spółek bankowych. Jednakże w doktrynie prawa handlowego zwraca się uwagę na praktyczne utrudnienia w tym względzie, wypływające z regulacji pomieszczonej w art. 311-314 k.s.h., a zakładającej konieczność wypełnienia sformalizowanych obowiązków w przypadkach nabywania mienia przez spółkę przed jej rejestracją, postulując jednocześnie – jako remedium na możliwe ograniczenia – celowościową wykładnię wspomnianych przepisów²¹. Nie może jednak ulegać wątpliwości, że nawet wtedy, kiedy spółka akcyjna w organizacji podejmować będzie właściwą działalność nie uzyska *eo ipso* statusu przedsiębiorcy. Model a k t y w n e j s p ó ł k i w organizacji opiera się na konieczności prowadzenia jej spraw oraz reprezentowania jej na zewnątrz, przy czym prowadzącym sprawy spółki jest zarząd. Do tego momentu prowadzenie spraw spółki oraz jej reprezentacja należy do wszystkich założycieli łącznie albo do wyznaczonego pełnomocnika. W każdym jednak przypadku podstawowym celem spółki akcyjnej w organizacji jest zawsze jej przekształcenie w spółkę właściwą, co ustawodawca dyscyplinuje wprowadzając krótki, bowiem sześć miesięcy okres żywotności spółki w organizacji. Słusznie zatem zauważa A. Szajkowski²², iż spółka w organizacji jest z założenia formą przejściową, a więc ma cha-

²⁰ Por. R. POTRZESZCZ, *Tworzenie spółki kapitałowej w kodeksie spółek handlowych*, «PPH» 9.11 (2000), s. 15, inaczej natomiast P. BIELSKI, *Spółka kapitałowa w organizacji a status przedsiębiorcy*, «PPH» 11.6 (2002), s. 7.

²¹ Por. A. BARCZAK-OPLUSTIL, K. OPLUSTIL, *Spółki kapitałowe w stadium organizacji*, Warszawa 2002, s. 148 i n., na problemy powyższe zwraca również uwagę R. POTRZESZCZ, *Tworzenie spółki*, cit., s. 15 i n.

²² Por. A. SZAJKOWSKI, *Formy ustrojowe*, cit., s. 23.

rakter tymczasowy. Taki sens należy również widzieć w wypowiedzi K. N. Dadańskiej²³, konstatującej, iż spółka w organizacji nie jest żadną konstrukcją przejściową, ale spółką w fazie organizowania się, skutkiem czego dysponuje ona szeregiem atrybutów osoby prawnej.

Bez względu też na fakt, czy w obrocie prawnym występuje spółka w organizacji o charakterze pasywnym, czy też aktywnym, ustawodawca – mając na uwadze bezpieczeństwo obrotu – nakazuje wyraźne zaakcentowanie powyższej okoliczności poprzez obowiązek użycia w firmie spółki dodatkowego określenia „w organizacji” (por. art. 11 § 3 k.s.h.). Obowiązek powyższy nie wymaga formalnego zapisu w treści statutu spółki, gdyż wynika wprost z przepisu ustawy, a zdaniem A. Szajkowskiego²⁴ można mówić nawet o niedopuszczalności zawarcia takiego oznaczenia w treści statutu spółki.

Spółka akcyjna w organizacji powstaje jedynie w przypadku pierwotnego zawiązania spółki, a zatem nie zaistnieje ona w sytuacji, gdy spółka akcyjna powstaje w następstwie przekształcenia innej spółki handlowej osobowej lub spółki z ograniczoną odpowiedzialnością. Natomiast dyskusyjna jest teza, iż mogą zaistnieć sytuacje, kiedy dojdzie do zarejestrowania spółki akcyjnej, mimo że nie powstała spółka w organizacji. Kanwą tego wniosku stanowi art. 327 k.s.h., który dopuszcza sanację uchybień w procedurze tworzenia spółki akcyjnej. Tymczasem opis zdarzeń, jakie prowadzą do powstania spółki właściwej, jako osoby prawnej, jaki zawiera art. 306 k.s.h. jest jednocześnie opisem procesu przechodzenia do etapu spółki w organizacji, a następnie spółki docelowej. W myśl art. 306 k.s.h. do powstania spółki akcyjnej wymaga się:

a) zawiązania spółki, tj. powstania spółki w organizacji, co poprzedzone jest okresem tzw. „przedspółki”, który rozpoczyna się od podpisania statutu przez założycieli,

b) wniesienia przez akcjonariuszy, a zatem już na etapie spółki w organizacji, wkładów na pokrycie kapitału zakładowego, z tym że co najmniej w granicach zakreślonych przez art. 309 § 3 oraz § 4 k.s.h.;

²³ Por. K. N. DADAŃSKA, *Działanie osoby prawnej*, Warszawa 2006, s. 15.

²⁴ Por. A. SZAJKOWSKI, *Formy ustrojowe*, cit., s. 24.

- c) ustanowienie pierwszych organów spółki w postaci zarządu i rady nadzorczej, co odbywa się zawsze na etapie spółki w organizacji;
- d) wpis do rejestru przedsiębiorców, który rozpoczyna etap spółki właściwej. Wynika z tego, że spółka w organizacji stanowi integralny etap całego procesu uzyskiwania przez spółkę akcyjną osobowości prawnej.

3. PODMIOTOWOŚĆ SPÓŁKI AKCYJNEJ W ORGANIZACJI

Jak już wyżej wspomniano, z mocy wyraźnego rozstrzygnięcia ustawowego spółka akcyjna w organizacji została wyposażona w podmiotowość prawną, której przejawem jest zdolność prawna spółki oraz przyznana jej zdolność do czynności prawnych²⁵. Z tej racji, że spółka akcyjna w organizacji stanowi formę przejściową, nie występują po jej stronie kryteria uznawane za zasadnicze w przypisywaniu przez ustawodawcę zjawiskom społecznym osobowości prawnej, tak aby uznać ją za jedność wyodrębnioną od jej elementów składowych, w tym od akcjonariuszy, którzy objęli akcje, i potraktować spółkę w organizacji na równi z osobami fizycznymi²⁶. W konsekwencji spółka w organizacji nie stanowi odrębnego typu spółki handlowej, ani też nie jest podtypem spółki docelowej²⁷. Z drugiej strony ważkie względy praktyczne, głównie wymagania praktyki obrotu prawnego, skłoniły ustawodawcę do szczególnego potraktowania spółki w organizacji poprzez przyznanie jej niektórych, aczkolwiek istotnych, atrybutów odrębności podmiotowej. Tym samym do konstrukcji spółki w organizacji należy stosować odpowiednio przepisy o osobach prawnych (por. art. art. 33¹ § 1 k.c.), co daje asumpt do zaliczenia jej do kategorii tzw. ułomnych osób prawnych, mogących dokonywać czynności prawnych we własnym imieniu i na własny rachunek, ze wszelkimi konsekwencjami praw-

²⁵ Por. A. BARCZAK-OPLUSTIL, K. OPLUSTIL, *Spółki kapitałowe*, cit., s. 66 i n.

²⁶ Tak K. J. MATUSZYK, *Zagadnienie ułomnych osób prawnych w świetle art. 33¹ KC*, [w]: *Wybrane zagadnienia prawa cywilnego*, Warszawa 2006, s. 208.

²⁷ Por. A. BARCZAK-OPLUSTIL, K. OPLUSTIL, *Spółki kapitałowe*, op. cit., s. 68.

nymi w sferze praw i obowiązków. W sferze stosunków zewnętrznych spółka akcyjna w organizacji działa zatem zawsze pod własną firmą i z tej racji odpowiada – aczkolwiek solidarnie z osobami działającymi w jej imieniu, tudzież niektórymi akcjonariuszami (por. art. 13 k.s.h.) – wobec swoich wierzycieli za zaciągniętą zobowiązania. W konsekwencji posiada ona własny majątek, odrębny od majątku akcjonariuszy, na który składają się wkłady wniesione przez akcjonariuszy oraz mienie nabyte przez spółkę w organizacji w trakcie jej funkcjonowania. Nie ulega też wątpliwości, iż spółka akcyjna w organizacji dysponuje zdolnością wieczysto – księgową, wekslową oraz czekową, a nadto ma możliwość założenia rachunku bankowego, co w świetle art. 315 k.s.h. sformułowano w kategoriach obowiązku obciążającego spółkę w organizacji. Ponadto, z mocy art. 11 § 1 *in fine* k.s.h. spółce w organizacji przyznano zdolność sądową, tj. kompetencję do występowania w procesie w charakterze strony, co stanowi regulację szczególną w jej przypadku wobec art. 64 § 1 k.p.c.

Warto w tym miejscu zauważyć, że toczona w aspekcie natury spółki w organizacji dyskusja na temat dopuszczalności rozpoznawania przez system prawny trzeciej kategorii podmiotów prawnych²⁸ stała się nieaktualna z uwagi na nowelizację kodeksu cywilnego w drodze ustawy z dnia 14 lutego 2003 r. o zmianie ustawy – Kodeks cywilny oraz niektórych innych ustaw, i wprowadzony przez nią – powoływany już wyżej – art. 33¹ k.c. Rozwiązanie przyjęte na gruncie prawa polskiego pozwala na jednoznaczne ustalenie istoty prawnej spółki w organizacji, w tym na precyzyjną odpowiedź na pytanie, kto jest podmiotem praw i obowiązków w okresie przed rejestracją spółki oraz w jaki sposób nabyte w tym czasie prawa i obowiązki przechodzą na spółkę akcyjną.

Jakkolwiek spółka akcyjna w organizacji ma przymiot podmiotowości prawnej, niemniej nie podlega wpisowi do rejestru przedsiębiorców, a zatem w świetle art. 14 ust. 1 oraz art. 4 ust. 1 ustawy z dnia 2 lipca 2004 r. o swobodzie działalności gospodarczej w zw. z art. 36 ustawy z dnia 20 sierpnia 1997 r. o Krajowym Reje-

²⁸ Por. szerzej na ten temat S. SOŁTYSIŃSKI, [w:] S. SOŁTYSIŃSKI, A. SZAJKOWSKI, A. SZUMAŃSKI, J. SZWAJA, *Kodeks spółek*, III, cit., s. 185 i n.

strze Sądowym nie może być traktowana jako przedsiębiorca, co wszakie nie stanowi przeszkody w podjęciu przez nią działalności gospodarczej, a co wyraźnie przewiduje art. 14 ust. 1 zd. 2 ustawy o swobodzie działalności gospodarczej.

4. ORGANY SPÓŁKI AKCYJNEJ W ORGANIZACJI I JEJ REPREZENTACJA

Z racji odesłania zawartego w art. 33¹ § 1 k.c., który należy rozpatrywać w tym kontekście w świetle art. 11 § 2 k.s.h., do spółki akcyjnej w organizacji znajdują odpowiednie zastosowanie przepisy o osobach prawnych, w tym art. 38 k.c. przewidujący, że osoby te działają poprzez swoje organy. Odpowiednie stosowanie powołanego przepisu oznacza wszakże, iż spółka akcyjna w organizacji może działać poprzez swoje organy, a zatem zgodnie z art. 368 § 1 k.s.h. przez zarząd, dopiero wówczas, kiedy organ ten ukonstytuuje się. Zgodnie z art. 313 § 3 k.s.h. w aktach założycielskich spółki akcyjnej należy stwierdzić dokonanie wyboru pierwszych organów spółki. Następuje to już po uchwaleniu przez założycieli statutu spółki, gdyż właśnie w nim ma miejsce określenie składu liczbowego, bądź wskazanie maksymalnej, albo minimalnej liczby członków zarządu i rady nadzorczej (por. art. 304 § 1 pkt 8 k.s.h.). Dopiero w oparciu o tak sprecyzowane założenia ustrojowe danej spółki akcyjnej dokonuje się wyboru członków zarządu i rady nadzorczej, co oznacza niekiedy także doprecyzowanie konkretnej ich liczby. W doktrynie prawa podnosi się, że wybór zarządu i rady nadzorczej powinien zostać dokonany przez założycieli spółki przed pierwszym ze składanych oświadczeń w sprawie wyrażenia zgody na zawiązanie spółki i brzmienie statutu oraz na objęcie akcji, tak, aby osoby przystępujące do spółki, składając kolejno swoje oświadczenia w tym przedmiocie mogły potwierdzić, że skład organów jest im już znany. Na taką wykładnię wskazuje użyte przez ustawodawcę wyrażenie o „*stwierdzeniu dokonania wyboru*”, co zdaniem doktryny wymaga rozumienia dosłownego²⁹. Jednakże

²⁹ Tak J. FRĄCKOWIAK, [w:] *Kodeks*, red. K. KRUCZALAK, cit., s. 501.

sposób wyboru zarządu i rady nadzorczej w pierwszej kolejności wynika ze statutu spółki (por. art. 368 § 4 oraz art. 385 § 1 k.s.h.). Oznacza to, że statut może przyznawać określonej osobie prawo do powoływania członków organów spółki, bądź wybór członków zarządu pozostawiać do kompetencji rady nadzorczej. W takich sytuacjach postanowienia statutu powinny być respektowane. Okoliczności powyższe mogą wpłynąć na wydłużenie procesu wyłaniania zarządu spółki.

Co do zasady spółkę akcyjną w organizacji, podobnie jak spółkę akcyjną właściwą, reprezentuje zarząd. Niemniej z uwagi na fakt, że spółka w organizacji znajduje się na etapie tworzenia jej struktury, skutkiem czego może dojść do sytuacji, kiedy brak jeszcze ukonstytuowanego zarządu. Odrzucić zatem należy tezę, jakoby spółka w organizacji od samego początku swojego istnienia musiała posiadać zarząd, aczkolwiek musi on pojawić się przynajmniej w końcowym etapie jej funkcjonowania, gdyż art. 316 § 1 k.s.h. wymaga, aby właśnie ten organ dokonywał zgłoszenia zawiązania spółki do rejestru przedsiębiorców. Z tego powodu ustawodawca wprowadził alternatywę rozłączną, w myśl której spółkę akcyjną w organizacji reprezentują do chwili ustanowienia zarządu: albo pełnomocnik wybrany jednomyślną uchwałą przez założycieli, bądź wszyscy założyciele łącznie, natomiast od momentu ukonstytuowania się zarządu zawsze tenże zarząd (por. art. 323 § 2 k.s.h.). Nie ma zatem możliwości powierzenia reprezentacji spółki w organizacji pełnomocnikowi w sytuacji, kiedy doszło już do wyłonienia zarządu, ani też nie jest możliwe powierzenie pełnomocnikowi, tudzież założycielom reprezentacji spółki w sytuacji, kiedy wygasły mandaty członków zarządu. Co więcej, z racji brzmienia art. 323 § 2 k.s.h. przyjmuje się, że nie jest dopuszczalne reprezentowanie spółki w organizacji przez prokurenta, mimo jego ustanowienia i udzielenia mu prokury, jako że będzie mógł on podejmować czynności w zakresie reprezentacji spółki dopiero po jej wpisaniu do rejestru przedsiębiorców³⁰.

³⁰ Por. A. KIDYBA, *Kodeks spółek handlowych. Komentarz*, II, Kraków 2005, s. 155.

Zarząd spółki akcyjnej w organizacji podejmuje wszystkie wstępne czynności przygotowujące jej przyszłą działalność, w tym może nabywać w imieniu spółki prawa majątkowe oraz zaciągać obowiązania. Można więc stwierdzić, że w tym zakresie spółka w organizacji funkcjonuje w sposób podobny jak spółka akcyjna wpisana już do rejestru przedsiębiorców³¹. Tym samym zarząd nie tylko że reprezentuje spółkę w organizacji na zewnątrz, ale także prowadzi jej sprawy, ponieważ jak słusznie zauważa A. Kidyba³² niepodobna jest przyjąć, że możliwe są czynności reprezentacyjne bez podejmowania czynności prowadzenia spraw. Czynności podejmowane przez zarząd obejmują także czynności i działania związane z rozpoczęciem działalności gospodarczej, jako że przyjmuje się w doktrynie prawa, iż spółka w organizacji – o ile nie jest spółką specjalistyczną, podlegającą szczególnej regulacji w zakresie prowadzonej działalności – taką aktywność może już przedsięwziąć, mimo że stanowi to sytuację wyjątkową wobec zasady, iż przedsiębiorca rozpoczyna działalność dopiero po uzyskaniu wpisu do właściwego rejestru³³.

Wykonując przyznane mu kompetencje, zarząd spółki w organizacji podlega – podobnie jak w przypadku spółki właściwej – stałemu nadzorowi ze strony rady nadzorczej (por. art. 382 § 3 w zw. z art. 11 § 2 k.s.h.). Należy wszakże mieć na uwadze okoliczność, że ani skład zarządu, ani rady nadzorczej spółki w organizacji nie podlegają ujawnieniu i mogą być ustalone jedynie w oparciu o akty założycielskie, przy czym akt wyboru pierwszych władz może być zamieszczony w tym samym akcie notarialnym, w którym znajduje się statut spółki, chociaż z uwagi na zakaz z art. 313 § 3 zd. 2 k.s.h. nie może on stanowić części statutu.

Nieco odmiennie przedstawia się natomiast sytuacja walnego zgromadzenia w ramach spółki w organizacji. Otóż k.s.h. nie przyjął odmiennie od Kodeksu handlowego konstrukcji namiastki walnego zgromadzenia przed rejestracją spółki, czyli tzw. zgromadzenia or-

³¹ Tak por. A. SZAJKOWSKI, M. Tarska, *Prawo*, cit., s. 596.

³² Por. A. KIDYBA, *Kodeks*, II, cit., s. 157.

³³ Por. także J. MOLIS, [w:] *Meritum. Prawo spółek*, red. A. Kidyba, s. 1150 i n.

ganizacyjnego (por. art. 326 Kodeksu handlowego). Można co prawda dowodzić, że skoro art. 11 § 2 k.s.h. odsyła w zakresie funkcjonowania spółki w organizacji do przepisów normujących właściwy typ normatywny spółki po wpisie do rejestru przedsiębiorców, wobec czego do spółki akcyjnej w organizacji znajdowałyby zastosowanie przepisy oddziału 3 działu II tytułu III k.s.h., tj. poświęcone walnemu zgromadzeniu, niemniej na przeszkodzie takiemu wnioskowaniu staje regulacja z art. 322 k.s.h., stwierdzającego, że w spółce w organizacji nie wydaje się na akcje dokumentów na okaziciela, ani też dokumentów imiennych. Jakkolwiek zatem osoby, które objęły akcje mają status akcjonariusza, bowiem prawa udziałowe powstają już z momentem wyrażenia zgody na objęcie akcji³⁴, jednakże brak akcji stanowiących tytuł legitymacyjny do uczestnictwa w walnym zgromadzeniu (por. art. 406 k.s.h. w zw. z art. 921⁷ k.c.) uniemożliwia akcjonariuszom udział w nim, a tym samym stanowi faktyczną przeszkodę w ukonstytuowanie się tego organu³⁵. Trzeba w tym miejscu zwrócić uwagę na praktyczny aspekt wspomnianego uregulowania. Otóż brak walnego zgromadzenia w spółce w organizacji z reguły nie stanowi dużego zagrożenia dla jej działalności, ponieważ ustawodawca wyraźnie zawęził okres przez który spółka taka może funkcjonować, a mianowicie nie dłużej niż 6 miesięcy od daty sporządzenia statutu (por. art. 325 § 1 *in princ.* k.s.h.). Jednakże we wspomnianym okresie może dojść do wygaśnięcia mandatów członków zarządu, np. na skutek śmierci, bądź rezygnacji, w taki sposób, że nie będzie on mógł reprezentować spółki. Wówczas w sytuacji, gdy członków zarządu powołuje walne zgromadzenie powstanie – nierozwiązywalny – problem uzupełnienia składu zarządu, co w konsekwencji może doprowadzić do bezskutecznego upływu terminu na zgłoszenie spółki do rejestru przedsiębiorców.

³⁴ Tak też J. FRĄCKOWIAK, [w:] *Kodeks*, red. K. KRUCZALAK, cit., s. 516, również A. KIDYBA, *Komentarz*, II, cit., s. 143.

³⁵ Odmienne natomiast A. BARCZAK-OPLUSTIL, K. OPLUSTIL, *Spółki kapitałowe*, cit., s. 93 i n., którzy opowiadają się za możliwością zwoływania walnego zgromadzenia w spółce w organizacji.

5. ODPOWIEDZIALNOŚĆ ZA ZOBOWIĄZANIA SPÓŁKI AKCYJNEJ W ORGANIZACJI

Art. 33¹ § 2 k.c. wprowadza zasadę odpowiedzialności subsydiarnej za zobowiązania jednostki organizacyjnej niebędącej osobą prawną, wobec czego w pierwszej kolejności odpowiada wspomniana jednostka, zaś w razie jej niewypłacalności odpowiedzialność ponoszą członkowie tejże jednostki. Powyższa zasada obowiązuje wszakże wtedy, gdy przepisy odrębne nie stanowią inaczej. Tymczasem jeżeli chodzi o spółkę akcyjną w organizacji mamy do czynienia z regulacją zawartą w art. 13 k.s.h. Wprowadza on kompleksowe unormowania problematyki odpowiedzialności za zobowiązania spółki akcyjnej w organizacji, jako że po pierwsze ustanawia relację między odpowiedzialnością spółki a odpowiedzialnością osób, które działały w jej imieniu, po drugie zaś ogranicza odpowiedzialność wobec akcjonariuszy spółki. Z racji powołanej regulacji za zobowiązania spółki w organizacji odpowiada spółka oraz solidarnie z nią osoby, które działały w jej imieniu, tj. założyciele lub powołani przez nich pełnomocnik oraz członkowie zarządu. Natomiast akcjonariusze jako członkowie jednostki organizacyjnej, jaką jest spółka w organizacji, odpowiadają solidarnie wraz ze spółką i osobami, które działały w jej imieniu tylko do wartości nie wniesionego wkładu na pokrycie objętych akcji. W świetle powyższego należy więc skonstatować, że z uwagi na charakter uregulowania zawartego w art. 13 k.s.h. stanowić on będzie przepis odrębny w rozumieniu art. 33¹ § 2 k.c., tj. przepis szczególny wyłączający zasadę subsydiarności w odniesieniu do odpowiedzialności za zobowiązania spółki akcyjnej w organizacji³⁶. Owa odpowiedzialność, o której mowa w art. 13 k.s.h. jest odpowiedzialnością wobec osób trzecich, czyli nie ustaje nawet wtedy, kiedy dojdzie do zatwierdzenia czynności osób działających za spółkę w organizacji na mocy uchwały walnego zgromadzenia zgodnie z art. 323 § 3 k.s.h., jako że w tym drugim przypadku mamy do czynienia z wygaśnięciem odpowie-

³⁶ Tak też K. J. MATUSZYK, *Zagadnienie ulomnych*, cit. s. 249 i n.

działności wobec spółki. Wobec powyższego odpowiedzialność osób działających za spółkę w organizacji względem osób trzecich utrzyma się aż do momentu zaspokojenia wszelkich roszczeń zaciągniętych przez spółkę w organizacji, nawet wówczas kiedy nie dojdzie do rejestracji spółki w rejestrze przedsiębiorców. Można zatem stwierdzić, że skwitowanie osób działających za spółkę w organizacji odbywające się w ramach stosunku wewnętrznego, jakim jest stosunek spółki, nie zmienia ich odpowiedzialności w stosunkach zewnętrznych, czyli wobec wierzycieli spółki, wobec czego odpowiedzialność powyższa ma charakter osobisty i nieograniczony i nie jest ona subsydiarna, toteż wierzyciel może dochodzić zaspokojenia swoich roszczeń od razu z majątku osób działających za spółkę w organizacji, bez konieczności jego poszukiwania najpierw w majątku spółki³⁷. Niemniej skoro spółka wyposażona została w podmiotowość prawną, ustawodawca ukształtował odpowiedzialność za jej zobowiązania jako odpowiedzialność solidarną, tj. obciążającą zarówno spółkę jak i osoby działające w jej imieniu, zaś podstawę tego rodzaju odpowiedzialności formułuje *expressis verbis* art. 13 § 1 k.s.h. w zw. z art. 369 k.c.

6. SPÓŁKA AKCYJNA WŁAŚCIWA

Z mocy art. 12 k.s.h. wpis do rejestru przedsiębiorców spółki akcyjnej ma znaczenie *k o n s t y t u t y w n e*, gdyż z tym momentem powstaje materialnoprawny skutek w postaci nabycia przez nią osobowości prawnej³⁸, co jest równoznaczne z uzyskaniem przez spółkę formy spółki właściwej. Widocznym sygnałem tej zmiany jest wystąpienie spółki właściwej w obrocie prawnym pod firmą bez dodatko-

³⁷ Por. także A. SZUMAŃSKI, [w:] W. PYZIÓŁ, A. SZUMAŃSKI, I. WEISS, *Prawo spółek*, Bydgoszcz 2005, s. 487.

³⁸ Por. za wielu T. STAWECKI, *Rejestry publiczne. Funkcje instytucji*, Warszawa 2005, s. 89; A. SZAJKOWSKI, M. TARSKA, *Prawo*, cit., s. 597 oraz E. KRZEŚ-MARSZŁOKOWSKA, *Wpisy w rejestrze przedsiębiorców dotyczące spółek handlowych*, Warszawa 2004, s. 146 i n.

wego oznaczenia „w organizacji”. Wpis do rejestru następuje w związku ze zgłoszeniem dokonywanym zawsze przez zarząd spółki (por. art. 316 § 1 k.s.h.). Jeżeli zgłoszenie nie zostanie dokonane w terminie 6 miesięcy od dnia sporządzenia spółki ulega ona rozwiązaniu (por. art. 325 § 1 k.s.h.). Oznacza to, że umowa założycielska traci swoją moc prawną jako źródło powołania spółki akcyjnej do życia. Taki sam skutek jak przy niezgłoszeniu w oznaczonym terminie spółki do rejestru nastąpi w razie uprawomocnienia się postanowienia sądu o odmowie zarejestrowania spółki.

Spółka wpisana do rejestru pozostaje osobą prawną do czasu wykreślenia jej z tego rejestru, co następuje w związku z rozwiązaniem spółki po przeprowadzeniu likwidacji (por. art. 478 k.s.h.), albo po zakończeniu postępowania upadłościowego (por. art. 477 § 1 k.s.h.). Konwalidujący skutek wpisu do rejestru ma charakter czasowo zawieszony. Otóż wpis ten nie ubezpiecza rozwiązania spółki przez sąd w przypadku braków, o których mowa w art. 21 § 1 k.s.h., jednakże do upływu 5 lat od jego dokonania (por. art. 21 § 4 k.s.h.). Dopiero po tym okresie wpis do rejestru nabiera cech typowego wpisu konwalidującego, po dokonaniu którego nie można wykreślić spółki z rejestru.

Przepis art. 12 k.s.h. wyraża właściwą spółkom kapitałowym zasadę kontynuacji, zgodnie z którą następuje zmiana formy organizacyjno – prawnej spółki przy jednoczesnym utrzymaniu ciągłości podmiotowej spółki. Od chwili powstania, tj. zawiązania spółka akcyjna staje się podmiotem określonych praw i obowiązków. Podmiotowość tą spółka kapitałowa uzyskuje już na etapie spółki w organizacji i stanowi ona cechę charakterystyczną dla niej przez cały okres jej bytu prawnego. Ustawodawca przyjął bowiem założenie tożsamości podmiotowej, która nie ulega zmianom bez względu na to, na jakim etapie organizacyjnym znajduje się w danym momencie spółka. Zasada kontynuacji oznacza, że spółka właściwa staje się podmiotem prawa i obowiązków powstałych na etapie spółki w organizacji bez konieczności ratyfikacji czynności prawnych stanowiących źródło ich powstania i przypisania spółce akcyjnej w organizacji. Spółka właściwa nie przejmuje

zatem tych praw i obowiązków, gdyż nie jest podmiotem odrębnym od spółki w organizacji. Z momentem wpisu do rejestru przedsiębiorców spółka uzyskuje więc osobowość prawną i wstępuje w pozycję prawną spółki w organizacji w ramach stosunków: cywilnoprawnych, takich jak nabycie praw, np. nieruchomości oraz zaciągnięcie zobowiązań, np. z tytułu kredytu, administracyjno – prawnych jak np. zaciągnięcie zobowiązań publicznoprawnych oraz pracowniczych, tj. z tytułu zawartych umów o pracę itp., a także stosunków związanych z relacjami z poszczególnymi współnikami z tytułu stosunku uczestnictwa w spółce akcyjnej. Ustawa potwierdza jedynie utrzymanie się wspomnianych praw i obowiązków po stronie tego samego podmiotu, mimo zmiany odnoszących się do niego uwarunkowań o charakterze ustrojowo-prawnym. Potwierdzenie podmiotu praw i obowiązków, jakim jest właściwa spółka akcyjna następuje *ex lege* i nie wymaga dokonywania żadnych czynności po jej stronie ani też po stronie uprawnionego lub zobowiązanego względem spółki. Można zatem stwierdzić, że po spełnieniu ustawowych wymogów dla powstania spółki akcyjnej – spółka istniejąca dotąd w formie ustrojowej w organizacji przechodzi z chwilą wpisu do rejestru przedsiębiorców do drugiej, tj. zasadniczej formy ustrojowej, jaka jest forma spółki właściwej. Konstatacja powyższa pozwala na wyprowadzenie dalszego wniosku, że celem spółki właściwej jest prowadzenie przez nią w normalnym toku – a nie jak może mieć to miejsce w spółce w organizacji na zasadzie wyjątku – zamierzonej działalności. Chodzi tutaj o prowadzenie działalności wskazanej w statucie spółki jako jej przedmiot. Określenie przedmiotu działalności spółki akcyjnej powinno zawsze nastąpić w jej statucie (por. art. 304 § 1 pkt 2 k.s.h.), który stanowi akt woli założycieli, zawierający elementy niezbędne dla zawiązania spółki³⁹, a który należy odróżnić od umowy założycielskiej, bowiem obejmuje ona zarówno statut, jak i oświadczenia woli w przedmiocie zgody na zawiązanie spółki, brzmienie statutu oraz objęcie akcji, składane przez poszczególnych akcjonariuszy.

³⁹ Por. W. POPIOLEK, [w:] *Kodeks*, red. J. A. STRZĘPKA, cit., s. 940.

Różnica między statutem a umową założycielską sprowadza się do tego, że umowa założycielska ma na celu utworzenie nowego podmiotu – spółki akcyjnej⁴⁰ i ustalenie jego struktury organizacyjnej, tudzież zasad działania. Tymczasem statut spółki określa ustrój prawno-organizacyjny tworzonej struktury. Z tego punktu widzenia właśnie statut stanowi miejsce właściwe dla sprecyzowania, czy raczej oznaczenia rodzaju działalności, którą spółka akcyjna ma zamiar prowadzić, dzięki czemu możliwe jest zdefiniowanie tej sfery, czy też tych sfer życia gospodarczego, lub społecznego, w których przejawiała się będzie typowa aktywność spółki właściwej. Jak już wcześniej wspomniano ów przedmiot działalności spółki będzie objęty celem zindywidualizowanym, inaczej mówiąc skonkretyzowaniem na gruncie statutu zgodnego zamiaru strony umowy założycielskiej, dla osiągnięcia którego tworzy się spółkę. Tenże przedmiot działalności będzie więc przesądzał o zgodności działalności prowadzonej przez spółkę akcyjną z prawem, a zatem będzie stanowić kryterium do formułowania ocen spółki z punktu widzenia reżimu określonego w art. 21 § 1 k.s.h., chociaż z uwagi na zawężenie możliwości zastosowania sankcji w postaci rozwiązania spółki akcyjnej (por. art. 21 § 4 k.s.h.) należy mieć na uwadze jego czasowo ograniczony zakres.

Spółka właściwa działa jako osoba prawna w oparciu o normalny typ regulacji przyjęty na gruncie art. 33 k.c. Tym samym w jej strukturze można wyróżnić składniki (elementy) konstytutywne, jak organy poprzez które działa każda osoba prawna oraz jej określone cechy, tj. zdolność do czynności prawnych, zdolność prawną, odpowiedzialność za zobowiązania, czy wreszcie zdolność deliktową⁴¹. Spółka akcyjna właściwa wyposażona zostaje więc przez porządek prawny we wszelkie atrybuty struktury podmiotowej, w ten sposób, że z całokształtu przepisów regulują-

⁴⁰ Błędnie wskazuje M. TAJER, *Zawiązanie spółki akcyjnej i jego charakter prawny*, «PPH» 15.7 (2006), s. 21, iż chodzi tutaj o spółki w organizacji.

⁴¹ A. KLEIN, [w:] *Tendencje rozwoju prawa cywilnego*, red. E. ŁĘTOWSKA, Wrocław-Warszawa-Kraków-Gdańsk-Łódź 1983, s. 72 i n.

cych jej powstanie, ustrój oraz funkcjonowanie wynika, że ma elementy konstrukcyjne oraz cechy właściwe dla osób prawnych⁴² chociaż ustawodawca w sposób wyraźny akcentuje okoliczność przypisania jej osobowości prawnej, podkreślając w art. 12 k.s.h., że następuje to na podstawie zdarzenia, jakim jest wpis do rejestru przedsiębiorców.

Uzyskanie statusu osoby prawnej przez spółkę właściwą oznacza także wyłączenie odpowiedzialności jej akcjonariuszy, także tych, którzy jako założyciele działali za spółkę akcyjną w organizacji. W tym momencie na akcjonariuszach spółki spoczywa już tylko obowiązek wniesienia odpowiednich wkładów i nie są oni odpowiedzialni za jej zobowiązania.

7. SPÓŁKA AKCYJNA W LIKWIDACJI

Spółka akcyjna, podobnie jak spółka z o. o., może występować również jako spółka akcyjna w likwidacji. Chodzi tutaj o tryb postępowania likwidacyjnego spraw spółki kapitałowej, która wchodzi na ostatni etap swojego funkcjonowania w obrocie prawnym. Do przejścia spółki akcyjnej w stan likwidacji dochodzi na skutek zaistnienia przyczyny jej rozwiązania, przy czym art. 459 k.s.h. zalicza do nich: (i) przyczyny wskazane w statucie spółki, (ii) uchwałę walnego zgromadzenia o rozwiązaniu spółki, albo o przeniesieniu siedziby spółki za granicę, (iii) ogłoszenie upadłości spółki, (iv) inne przyczyny przewidziane w odrębnych przepisach prawa, czego przykładem jest art. 147 ust. 1 pkt 2 ustawy z dnia 21 sierpnia 1997 r. – Prawo bankowe przewidujący możliwości uchylecia przez KNB zezwolenia na utworzenie banku i wydania decyzji o jego likwidacji, w sytuacji, kiedy strata banku przekraczać będzie połowę jego funduszy własnych. W praktyce najbardziej typowymi statutowymi przyczynami rozwiązania spółki akcyjnej są: (i) upływ czasu, na jaki spółka została zawarta, (ii) osiągnięcie oznaczonego w statucie celu spółki, (iii) utrata zezwolenia na prowadzenie dzia-

⁴² Por. także A. KLEIN, *op. cit.*, s. 155.

łałości przez spółkę, (iv) poniesienie przez spółkę straty w ramach działalności gospodarczej w oznaczonym czasie, (v) niemożność wyboru władz spółki. Tylko wyjątkowo, mimo zaistnienia przyczyny rozwiązania spółki, może nie dojść do postępowania likwidacyjnego. Dotyczy to sytuacji, gdy do dnia złożenia wniosku o wykreślenie spółki z rejestru walne zgromadzenie podjęło większością $\frac{3}{4}$ głosów oddanych, w obecności akcjonariuszy reprezentujących co najmniej połowę kapitału zakładowego, uchwałę o nierozwiązywaniu spółki. Możliwość taka jest wyłączona, jeśli rozwiązanie następuje z mocy prawomocnego orzeczenia sądowego (por. art. 460 k.s.h.). Należy zauważyć, że rozwiązanie spółki oznacza nie tyle zaistnienie skutku w postaci rozwiązania, ile rozpoczęcie określonego procesu, którego celem jest zakończenie bytu prawnego spółki w następstwie formalnego uporządkowania jej spraw.

Celem likwidacji jest zatem zakończenie spraw (interesów) spółki, realizacja jej wierzytelności oraz wykonanie ciężących na niej zobowiązań, a także – o ile stan majątku spółki na to pozwoli – wypłata tzw. sum likwidacyjnych na rzecz akcjonariuszy. Jak podkreśla się w doktrynie prawa handlowego, likwidacja spółki akcyjnej stanowi okres, w którym utrzymuje się jej osobowość prawną⁴³. Z drugiej strony następstwem wdrożenia procedury likwidacyjnej ma być ustanie bytu prawnego spółki akcyjnej, gdyż wygaśnięciu ulegnie stosunek prawny spółki, a w konsekwencji rozwiązaniu podlegać będzie spółka w rozumieniu organizacji (struktury) akcjonariuszy⁴⁴. Tym samym zakończy ona w sposób definitywny prowadzenie swojej działalności, jaką wskazuje statut spółki, ponieważ ustaje wspólny cel jej uczestników, a zatem ów łącznik, dla którego połączyli się oni we wspólną organizację. W sposób przejściowy pojawia się na czas postępowania likwidacyjnego nowy cel, jakim jest formalne uporządkowanie spraw spółki połączone z rozliczeniem prowadzonej dotychczas działalności oraz ze zgłoszeniem wniosku o wykreślenie spółki z rejestru. Nie

⁴³ Por. A. RACHWAŁ, [w:] *Meritum. Prawo spółek*, red. A. KIDYBA, cit., s. 1367.

⁴⁴ Por. A. SZAJKOWSKI, M. TARSKA, *Prawo*, cit., s. 759.

oznacza to wszakże, że spółka w likwidacji traci status przedsiębiorcy⁴⁵. Przychylić się trzeba do poglądu, że spółka akcyjna w likwidacji nadal prowadzi działalność we własnym imieniu, z tym wszakże zastrzeżeniem, że zakres tejże działalności podlega ograniczeniu od strony celu likwidacyjnego. Stąd owa przejściowość procedury likwidacyjnej oznacza konieczność podkreślenia tego faktu na potrzeby uczestników obrotu, w taki sposób, aby byli świadomi, że spółka akcyjna zmierza do zakończenia swojej działalności, a więc nie może podejmować się nowych przedsięwzięć, chyba iż byłoby to konieczne dla zakończenia spraw będących już w toku (por. art. 468 § 1 k.s.h.). Dlatego też ustawodawca nakazuje, ażeby spółka akcyjna w likwidacji występowała w obrocie prawnym zawsze z dodatkowym oznaczeniem firmy, poprzez uzupełnienie jej wyrazami „w likwidacji” (por. art. 461 § 2 k.s.h.). Likwidacja ma zatem doprowadzić do usunięcia spółki z obrotu prawnego jako jego pełnoprawnego dotąd uczestnika. Wobec powyższego ostatecznym zdarzeniem rodzących skutek w postaci utraty bytu prawnego przez spółkę jest więc wspomniane wykreślenie jej z rejestru przedsiębiorców (art. 478 k.s.h.). Można skonstatować, że z powyższym momentem ostatecznie traci swój byt prawny trzecia forma ustrojowa spółki akcyjnej.

Likwidacja spółki akcyjnej oznacza zmianę formuły jej działania, gdyż uzyskuje ona pewne specyficzne cechy, odróżniające ją od spółki właściwej. Otóż po pierwsze, w miejsce zarządu pojawiają się likwidatorzy, którymi z reguły są członkowie zarządu, aczkolwiek zarówno statut spółki, jak też uchwała walnego zgromadzenia o rozwiązaniu spółki mogą stanowić inaczej (por. art. 463 § 1 k.s.h.). Tym samym wygasają mandaty członków zarządu, zaś organ ten traci umocowanie do prowadzenia spraw spółki i reprezentowania jej na zewnątrz. Można zatem skonstatować, że powołanie likwidatorów prowadzi do ustania bytu prawnego zarządu spółki, co jednocześnie powoduje wygaśnięcia także udzielonych uprzednio prokur (por. art. 470 § 1 k.s.h.). Nie oznacza to wszakże, że spółka

⁴⁵ Tak A. RACHWAŁ, [w:] *Meritum. Prawo spółek*, red. A. KIDYBA, cit., s. 1367.

zostaje pozbawiona organu zarządzającego, ponieważ funkcję powyższą przejmują likwidator, bądź likwidatorzy (por. art. 462 § 1 w zw. z art. 463 § 1 oraz art. 466 i art. 469 k.s.h.), którzy działają obok nadal funkcjonujących organów nadzoru, tj. rady nadzorczej oraz organu stanowiącego, tj. walnego zgromadzenia⁴⁶. Po drugie, w spółce akcyjnej w likwidacji nie można wypłacać akcjonariuszom zysku, ani nie można dokonywać podziału majątku spółki przed spłaceniem jej zobowiązań (por. art. 462 § 2 k.s.h.). Po trzecie do zadań likwidatorów spółki akcyjnej należy przeprowadzenie tylko tzw. czynności likwidacyjnych, tj. w myśl art. 468 § 1 k.s.h.: zakończenie jej interesów bieżących, ściągnięcie wierzytelności, wypełnienie zobowiązań i upłynnienie majątku spółki. Jak już wcześniej zaznaczano, nowe sprawy bądź przedsięwzięcia spółka w likwidacji może podejmować wyłącznie wtedy, kiedy są one niezbędne do ukończenia spraw już prowadzonych, a zatem tych które znajdują się w toku. Po czwarte, w przypadku spółek specjalistycznych otwarcie likwidacji oznacza jednocześnie wygaśnięcie z mocy prawa zezwolenia na prowadzenie danego rodzaju działalności regulowanej, co ma miejsce w stosunku do firm inwestycyjnych (por. art. 89 ust. 1 pkt 3 ustawy z dnia 29 lipca 2005 r. o obrocie instrumentami finansowymi), bądź prowadzi do wydania przez właściwy organ nadzoru decyzji w sprawie cofnięcia zezwolenia, jak w przypadku towarzystw funduszy inwestycyjnych (por. art. 67 ustawy z dnia 27 maja 2004 r. o funduszach inwestycyjnych) oraz towarzystw emerytalnych (art. 61 ustawy z dnia 28 sierpnia 1997 r. o organizacji i funkcjonowaniu funduszy emerytalnych).

W szczególnych przypadkach spółek specjalistycznych ustawodawca przewidział dwa odrębne tryby postępowania likwidacyjnego. Chodzi tutaj o spółki bankowe, co do których możliwe jest wdrożenie na podstawie decyzji Komisji Nadzoru Bankowego likwidacji przymusowej (por. art. 147 ust. 1 pkt 2 w zw. z art.

⁴⁶ Odmienne R. CZERNIAWSKI, *Kodeks spółek handlowych. Przepisy o spółce akcyjnej*, Warszawa 2001, s. 549, który odmawia likwidatorom spółki akcyjnej statusu organu spółki.

153 oraz art. 154 Prawa bankowego), której celem jest otwarcie procedury zaspokajania roszczeń wierzycieli banku i podział pomiędzy akcjonariuszy banku majątku pozostałego po zaspokojeniu, lub zabezpieczeniu wierzycieli⁴⁷ oraz na podstawie uchwały walnego zgromadzenia likwidacji dobrowolnej (por. art. 156a ust. 1 Prawa bankowego) z przyczyn innych niż starta bilansowa banku. Warto zauważyć, że likwidacji przymusowej banku nie może zapobiec uchwała walnego zgromadzenia podjęta w trybie art. 460 k.s.h.⁴⁸, a zatem mamy tutaj do czynienia z trybem szczególnym, bowiem publicznoprawnym.

Znaczenie postępowania likwidacyjnego podnosi fakt, że co do zasady nie jest możliwe wykreślenie spółki z rejestru przedsiębiorców bez przeprowadzenia likwidacji, przy czym w doktrynie akcentuje się stanowisko, że nie jest to możliwe nawet wówczas, gdy nie rozpoczęła ona jeszcze swojej działalności, dlatego że tylko likwidacja pozwala na pełne zakończenie zaistniałych już stosunków majątkowych⁴⁹. Z drugiej strony należy zauważyć odmienne stanowisko SN, który w orzeczeniu dnia 26 września 1936 r.⁵⁰ stwierdził, iż „spółka, która nie rozpoczęła prowadzenia swojego przedsiębiorstwa ani nie zaciągnęła zobowiązań, powinna być wykreślona z rejestru bez przeprowadzenia postępowania likwidacyjnego” (nie zmienia też faktu okoliczność, że powołane orzeczenie odnosiło się bezpośrednio do spółki z o. o., gdyż względ na jej kapitałowy charakter pozwala na jego odniesienie także do spółki akcyjnej). Podobne stanowisko zajął SN w orzeczeniu z 18 listopada 1974 r.⁵¹, zauważa-

⁴⁷ Por. M. BĄCZYK, [w:] *Prawo bankowe. Komentarz*, red. E. FOJCIK-MASTALSKA, Warszawa 2005, s. 710.

⁴⁸ Tak też K. KOHUTEK, [w:] *Prawo bankowe. Komentarz*, red. F. Zoll, II, Kraków 2005, s. 638.

⁴⁹ Tak A. RACHWAŁ, [w:] *Meritum. Prawo spółek*, red. A. KIDYBA, cit., s. 1367, podobnie też R. POTRZESZCZ, *Wykreślenie spółki kapitałowej bez (właściwej) likwidacji – ze stanowiska wierzycieli*, «Rejent» 8.5 (1998), s. 142 i n.

⁵⁰ Sygn. akt. II C 1077/36, opubl. «OSP» 1937 nr 1, poz. 403.

⁵¹ Sygn. akt. I CR 817/74, opubl. «OSP» 19.11 (1975), poz. 240.

jąc, że nieprowadzenie przez spółkę akcyjną przewidzianej statutem działalności przez okres ponad dziesięciu lat ani też żadnej innej działalności produkcyjnej czy handlowej ... daje podstawę do stwierdzenia, że spółka jako kupiec rejestrowy ... przestała istnieć mimo niepodjęcia formalnej uchwały i nieprzeprowadzenia postępowania likwidacyjnego i że w związku z tym powinna ulec wykreśleniu z rejestru. Ponadto podkreślić trzeba, że bez postępowania likwidacyjnego ulega rozwiązaniu spółka w ramach procedury łączenia się spółek oraz ich podziału, z wyłączeniem podziału przez wydzielenie (por. odpowiednio art. 493 § 1 k.s.h. oraz art. 530 k.s.h.).

AN ORGANISATIONAL FORM OF A JOINT STOCK COMPANY

Summary

A joint stock company constitutes the most organised and formalised type of a commercial partnership in the Polish law. Its economic significance results from the aim of such a legal construction to conduct huge business ventures requiring an engagement of considerable financial and human resources. Thus, the legislator regulated the topic of a joint stock company in a much detailed manner than in case of other commercial partnerships, including a limited liability company. Hence, a joint stock company is a pure type of an association of capital, without personal elements, which causes that its functioning is subjected to the formalised rules specified by the provisions of the law. These rules not only describe the precise manner of actions during the formation of the joint stock company but also assign three basic stages of the legal being of the company. These stages are described in the legal study as organisational forms of a joint stock company and they include: (i) the stage of organisation, so-called joint stock company in organisation, in which actions aimed at the formation of the company and obtaining of the status of a legal person are being undertaken. At this stage, the company in organisation already has the status of a legal person, therefore it may participate in the legal trade as its participant with full rights; (ii)

stage of the proper company, which begins with the moment of registering the company in the court register, which means obtaining the legal personality by the company. From that moment, the joint stock company begins its statutory activity; (iii) stage of the company in liquidation, in which the actions aiming at the termination of the legal being of a joint stock company and its removal from the court register are undertaken.